

Småkraft: undervurdert miljøenergi eller laveffektiv miljøtrussel

Av Erik Lagethon

Erik Lagethon er næringspolitisk rådgiver i Småkraftforeninga

Innlegg på fagtreff 22. september 2003.

Småkraftforeninga er en interesseorganisasjon for produsenter av kraft i mikro-, mini- og småkraftverk. Foreningen ble etablert i 2001 og har pr i dag 240 medlemmer, hvorav ca. halvparten i dag produserer strøm. Våre hovedoppgaver er næringspolitisk virksomhet og faglig/teknisk rådgivning, med størst vekt på det første foreløpig.

Miljømessige fordeler

Min tittel stiller spørsmålet om denne energiproduksjonen er et viktig bidrag eller om det er en stor miljøtrussel. Dette er det naturlig nok delte oppfatninger om. Det er min klare mening at Norge har en fantastisk natur som vi har klare forpliktelser å ta vare på, og det å ta miljøhensyn må være en selvfølge i all forvaltning av naturressurser. Dette er noe som de fleste er enige om. Likevel opplever man at konfliktnivået rundt forvaltning av naturressursene er større enn noen gang. Derfor er det et svært viktig spørsmål som stilles.

Som konvertert skogbruker med ikke alt for lang fartstid innen kraftproduksjon mener jeg at dette er undervurdert miljøenergi, men at rammebetingelsene på mange måter tilsier at dette er laveffektiv miljøtrussel. Dette er selvsagt satt noe på spissen, men det skal jeg komme nærmere tilbake til. Spørsmålet mitt er; har vi råd til å la være?

- **Fornybar energi.** Det er et ubestridt faktum at vannkraft er fornybar energi og slik sett har det store miljømessige fordeler sammenlignet med for eksempel kullkraft. Ute i Europa ser man denne typen kraftproduksjon som svært miljøvennlig og kraft fra små kraftverk, under 10 MW er innen EU definert som grønn energi. Dette er med å gi denne typen kraft et konkurranseforstrinn i kampen mot ikke-fornybare energikilder. Det er derfor å håpe på at også våre myndigheter kjenner sin besøkelsestid og får satt fortgang i arbeidet med å etablere et felles norsk-svensk sertifikatmarked slik det er uttalt.

- **Små naturinngrep.** Det dreier seg ofte om elvekraftverk uten reguleringsmagasin, men med små inntaksdammer. I de tilfellene hvor man har magasiner er disse av en beskjeden størrelse. Det er også en gjengs holdning, i alle fall blant våre medlemmer, at det estetiske er viktig og at inngrepene begrenses i størst mulig grad. Det er likevel ikke å komme bort fra at skal man forsyne flere hundre husstander med fornybar energi vil det innebære inngrep i naturen. Utfordringene er likevel å gjøre det mest mulig skånsomt.

- **Lave investeringskostnader.** Investeringskostnadene på små kraftverk som bygges i dag ligger på under 2 kr/kWh og er således svært konkurransedyktig sammenlignet med andre energikilder. Det gis heller ingen tilskudd til småkraftproduksjon. Dette innebærer at man her får mer kraft pr investert krone enn for annen produksjon. I mange tilfeller ligger investeringskostnadene på under 1 kr/kWh. Man har faktisk her et energipotensial som rettighetshaverne nærmest står i kø for å sette i produksjon med egne midler. Det i seg selv har jo en stor samfunnsøkonomiske effekt.

- **Distribuert kraftproduksjon.**

Strømmen produseres nærmere forbruker. Dette betyr at man kan unngå ledningsoverføringer i verneverdige områder. Eksempelvis utbyggingen av Øvre Otta. Det er også med å øke effekten av eksisterende nett ved at innmating

perifert på nettet er med å reduserer nett-tapet.

- **Kulturminner.** Etter krigen var det over 2000 små kraftverk i drift i Norge. I dag er rundt 500 nye og gamle verk i gang. Det er derfor mange gamle, nedlagte kraftverk rundt omkring, og mange av disse er absolutt aktuelle å ta i bruk igjen til kraftproduksjon. På denne måten vil man både bevare kraftverkene, dammene og rørgatene som kulturminner, samtidig som anleggene gir kraft og inntekter til grunneier. I tillegg er det mange som har dammer og anlegg i forbindelse med tidligere sagbruk og mølledrift o.l., som kan være aktuelle å bygge om til kraftproduksjon uten at det medfører inngrep og utbygginger av særlig omfang. I tillegg har mange av disse eldre kraftverkene et stort oppgraderingspotensiale ut fra den teknologitviklingen som har vært.

- **Verdiskaping / næringsutvikling.**

Distriktene generelt og landbruksnæringen spesielt er for tiden inne i en brytningstid der marginene på de tradisjonelle næringene stadig reduseres. Synkende lønnsomhet i landbruksnæringa får ringvirkninger både for lokale arbeidsplasser og bosetting. Det har derfor vært et økende fokus på nye næringsveier og alternativ ressursutnyttelse. Eksempler på dette er utmarksnæring som jakt, fiske og opplevelsesturisme, nisjeproduksjon av matvarer og kraftproduksjon. Vi har eksempler blant våre medlemmer som har samme inntjening på skog-

bruk, utmarksnæring og kraftproduksjon. En utnyttelse av vannressursene til kraftproduksjon vil være med å gi et viktig bidrag til å opprettholde en bærekraftig landbruksnæring og bosetting i distriktene.

Hvordan kan man redusere konfliktnivåene?

Deler av konfliktnivået vil man aldri bli kvitt, til det er interessen for å opprettholde det for sterkt. Andre deler kan man redusere gjennom dialog og felles forståelse og aksept for de utfordringene vi står overfor. Nøkkelen til forståelse og aksept er etter mitt syn praktisering av fornuft og logikk. Dette skal jeg forklare nærmere.

Det stilles i dag stadig sterkere krav til miljøhensyn ved utbygginger i vassdrag. I den forbindelse er det viktig at de pålagte miljøkravene er faglig fundamentert for at det skal virke troverdig. Tilfeldige miljøfloskler er mer til skade enn gagn. Miljøhensyn er mer enn krav til urørthet og rødlistede arter. Dette er selvsagt også viktige elementer, men miljøhensyn innebærer også økt bruk av fornybar energi, ENØK, bevaring av en kulturarv, levende bygder og lokal verdiskaping. Miljøbegrepet er i dag fastgrodd i en definisjon om at full båndlegging er eneste saliggjørende. Dokumentasjon av verdiene kan forhindre konflikter og sendrektig saksgang.

Heller ikke det byråkratiske regimet er tilpasset en fleksibel håndtering. Slik det er i dag er det like omfattende saksbehandling å få bygge et minikraftverk som er stor nasjonal

utbygging. Dette oppfattes ikke som logisk. Dette kan eksemplifiseres gjennom dette eksemplet fra Sirdal hvor et minikraftverk på 300 kW brukte like lang tid før det ble gitt konsesjon som Sira Kvina som er 5.900 ganger større. Det må her inn en forenkling og en delegering av myndighet for å få et mer effektiv byråkrati og behandling som står i stil med inngrepets art og omfang. Dette er så vidt kommet i gang ved at NVE nå kan avgjøre konsesjoner opp til 5 MW. Vi mener i midlertid at mikrokraftverk bør kunne avgjøres på kommunalt nivå, minikraftverk av NVE på regionalt nivå og småkraftverk av NVE sentralt.

Siste skudd på stammen til krav er at alle småkraftverk nå må gjennomføre registreringer av bl.a. rødlistearter i forbindelse med utbygginger. Dette kan være på sin plass i en konsesjonsprosess, men vi vil oppfordre NVE til å se på hvilke kartlegginger som allerede i dag er gjort i disse områdene før man krever ytterligere kartlegging. Vi vet også at ivrige byråkrater på fylkesnivå alt har tatt denne hjemmelen i bruk, og dette før NVEs regionkontor er informert om hvordan denne bestemmelsen skal håndteres.

Det står i dag folk i kø for å starte opp kraftproduksjon i små kraftverk. Noen lurer på hvor de skal starte, noen har planene liggende på kjøkkenbordet, noen har saken hos NVE for vurdering av konsesjonsplikt, andre er i konsesjonsprosessen, mens atter andre har oppdaget at vassdraget deres er fredet. Veien fram til en posisjon som kraftprodusent er mang-

slungen, og mange gir opp på veien. Har vi råd til dette?

Omlegging av kraftforsyningen

Etter kraftkrisen i vinter er det blitt fokusert på at vi må sikre et større fleksibilitet i den Norske energiforsyningen. Dette er en av hovedopp-gavene til ENOVA som ble etablert for å utføre en omlegging av energiforsyningen og energiproduksjonen i Norge. ENOVA har som målsetting å skaffe 10 TWh fornybar energi innen 2010. I dette målet ligger 3 TWh fra vindkraft og 4 TWh fra vannbåren varme. Dette er viktig for å øke fleksibiliteten, men vi stiller oss spørrende til at man fra politisk hold har instruert ENOVA til at deres virkemidler ikke skal omfatte småskala vannkraft. Pr i dag har man klart å få på banen ca 1 TWh av de 10 TWh man har som målsetting. Når man samtidig vet av småskala vannkraft rimelig raskt kan øke sin produksjon med 3 – 5 TWh er spørsmålet om man kan se bort fra dette potensialet når man snakker om en omlegging av energipolitikken? Etter vårt syn bør alle typer fornybar energiproduksjon sidestilles med tanke på rammebetingelser.

Verna vassdrag

Man kan ikke snakke om miljø og vannkraft uten å komme inn på Verneplan for vassdrag og Samlet plan, som begge er viktige verktøy i vassdragsforvaltningen. Verneplanen ble opprinnelig etablert med tanke på å stanse store kraftutbygginger. Vi opplever det derfor som frustrerende at man nå

ser en stadig økende bruk av denne verneformen som arealvern. Dette oppfattes som en form for snikvern som ikke gir grunneier rett til økonomisk kompensasjon. Vi synes derfor det var et grovt brudd på Stortingets mandat da man i forbindelse med suppleringen av Verneplanen gikk åpent ut og ba folk foreslå vassdrag for vern og at man samtidig ba om forslag på kriterier som vassdragene skulle vernes ut fra. Dette er en lettvind håndtering av verdifulle ressurser. Det er også til skade for vernesaken. Skal man ha aksept og forståelse for et vern må det baseres på konkrete verneverdier som kan dokumenteres. I dag virker det som om høye verneprosenter er viktigere enn faglige baserte vurderinger av nytte-kostnad.

La oss ta et eksempel: Imsa i Hedmark er nå inne på lista over vassdrag som skal vernes. Miljøverdiene ligger i Imsa som oppvekstelv for Glommaørretten i nedre del og hensyn til villrein i indre del av Imsdalen. Dette er konkrete hensyn som folk flest har respekt for. Sideelvene og dalsidene ned mot Imsa har vært benyttet i næringsvirksomhet i århundrer. Etter vårt syn bør det derfor ikke være noe til hinder for at man kan søke om utbygging av små kraftverk i sideelvene til Imsa.

Jeg er likevel glad for at etter at saken har vært innom NVE og OED så har man landet på et betydelig mer fornuftig nivå på omfang og at man har lagt en større grad av faglige vurderinger til grunn. Jeg håper dette vernerunden kan være med å gjøre forvaltningen mer effektiv. Positivt er

det også at Steensnæs nå har gått ut og lovet at man skal åpne for konsesjonsvurderinger også i verna vassdrag. Dette vil være et viktig bidrag for kvalitetssikring av beslutningene.

Helt til slutt så håper jeg at vi også i fortsettelsen kan har en god og fornuftig dialog rundt forvaltningen av vassdragsressursene våre.

Norconsult, tidl. Berdal Strømme, leverer tverrfaglige ingeniør- og konsulenttjenester nasjonalt og internasjonalt og har ca. 800 ansatte hjemme og ute. Vi har betydelig kompetanse i miljø og kommunaltekniske fag og er i dag en ledende aktør med over 85 medarbeidere innenfor fagfeltet.

Norconsult dekker bl.a. følgende fagområder og tjenester:

Vannforsyning og avløp	Transportsystemer
• Kilder og nedbørfelt • Hoved- og beredskapsplaner • Avgiftssystemer • Prosessvurderinger	• Saneringsplaner • Nettanalyser • Ledningsanlegg • Kabelføringsanlegg
Avfall og renovasjon	Miljø
• Avfallsplaner • Innsamling og transport • Behandling og deponering • Sortering og gjenvinning • Slamhåndtering • Spesialavfall	• Konsekvensutredninger • Risikoanalyser • Miljøoppfølgingsprogram • Miljøsaneringsplaner • Hydrogeologi • Forurensset grunn

Norconsult

Vestfjordgaten 4, 1338 Sandvika • Tel 67 57 10 00 • www.norconsult.com

Bodø, Elverum, Hamar, Harstad, Haugesund, Hønefoss, Larvik, Lillehammer, Molde, Narvik, Stathelle, Stavanger, Tromsø, Årdal